

РИЗИК ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ: СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ТА УТОЧНЕННЯ ЗМІСТУ

(Представлено д.е.н., проф. Петруком О.М.)

Стаття присвячена вивченню категоріально-понятійного апарату ризику та його уточненню на підставі критичного аналізу існуючих систематизованих наукових підходів. Визначено, що при уточненні економічної природи ризику існує низка дискусійних питань щодо: визначення об'єктивної або суб'єктивної природи ризику; відповідності таких понять, як «ризик», «небезпека», «втрата», «імовірність втрати»; визначення негативних або позитивних наслідків ризику; отожднення ризику із його наслідками або джерелом виникнення, що зумовлює актуальність теми наукового дослідження. В результаті наукового дослідження було уточнене трактування ризику як економічної категорії, характеристики діяльності підприємства, пов'язаної з імовірністю виникнення непередбачуваних ситуацій, що можуть призвести до негативних та позитивних наслідків, оцінка якого вимагає розробки альтернативних варіантів управлінських рішень.

Уточнене визначення акцентує увагу на можливості (імовірності) настання сприятливих (несприятливих) подій, що потребують певних коригувальних дій управлінського апарату підприємства.

Автором виділено обов'язкові ознаки категорії «ризик», зокрема: поняття «ризик» завжди пов'язане з невизначеністю майбутнього; подія, що відбувається, має певні наслідки для підприємства (як негативні, так і позитивні); настання певних наслідків зумовлює необхідність розробки низки альтернативних рішень для можливого усунення негативних наслідків ризикованої події; ризик – обов'язковий атрибут сучасного господарювання (його значення посилюється в ринкових умовах); ризик підлягає оцінці та управлінню з боку підприємства. Виділені та уточнені ознаки сприятимуть конкретизації економічної природи ризику та категоріально-понятійного апарату ризикології.

Ключові слова: ризик; ймовірність; подія; невизначеність.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання в Україні будь-який суб'єкт господарювання зіштовхується з ризиками в своїй діяльності. Ризики є невід'ємною частиною будь-якої підприємницької діяльності. При цьому кожне підприємство зацікавлене у їх мінімізації. Виходячи з цього, постає проблема в необхідності управління ризиками своєї діяльності, що є актуальною в будь-якій сфері. В умовах ринкової економіки вміння правильно оцінювати ризики, що виникають, а також здійснювати ефективне управління ними набуває особливого значення. Слід зазначити, що ризик є складним явищем, яке може істотно вплинути на недоотримання прибутку чи економічних вигод для суб'єкта господарювання. Багатоаспектність такого явища, як ризик пояснюється відсутністю єдиного однозначного загальноприйнятого тлумачення, а також єдиної класифікації ризиків.

Зв'язок дослідження з науковими працями попередників. Слід зазначити, що питання аналізу поняття і змісту економічного ризику є предметом дослідження багатьох вітчизняних вчених, а саме: В.В. Вітлінського, Г.І. Великоіваненка, В.Я. Вовка, М.В. Голованенка, Т.В. Головач, Л.І. Донця, В.А. Кравченка, Л.О. Примостки та інших. При уточненні економічної природи ризику існує низка дискусійних питань щодо: визначення об'єктивної або суб'єктивної природи ризику; відповідності таких понять, як «ризик», «небезпека», «втрата», «імовірність втрати»; визначення негативних або позитивних наслідків ризику; отожднення ризику з його наслідками або джерелом виникнення тощо. Необхідність вирішення визначених проблемних питань для уточнення категоріально-понятійного апарату ризикології зумовлює актуальність теми наукового дослідження.

Метою статті є вивчення категоріально-понятійного апарату ризику та його уточнення на підставі критичного аналізу існуючих систематизованих наукових підходів.

Матеріалом дослідження. Поняття «ризик» через його універсальність досліджено в науках: економіки, теорії інформації, теорії ігор, теорії ймовірності, права, психології, соціології тощо. Предметною областю нашого дослідження є ризик як економічна категорія, однак в цьому контексті оцінка наукової літератури дозволила зробити висновок про неоднозначність та різноспрямованість тлумачення категорії «ризик» (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення поняття «ризик» в дослідженнях науковців

№ з/п	Джерело	Визначення поняття «ризик»
1	2	3
1.	А.П. Альгін [1]	Ризик – це діяльність суб'єктів господарського життя, пов'язана з невизначеністю в ситуації неминучого вибору, в процесі якої є можливість оцінити ймовірність досягнення бажаного результату, невдачі й відхилення від мети, що міститься в обраних альтернативах
2.	І.Т. Балабанов [2]	Ризик – це подія, що може відбутися, а може і не відбутися. У разі настання такої події можливі три економічні результати: негативний (програв, збиток), нульовий і позитивний (виграш, вигода, прибуток)
3.	М.Н. Бахчєєва [3]	Ризик – це породжувана невизначеністю проявів агресивних чинників зовнішніх і внутрішніх середовищ можливість відхилення реального протікання керованого (спостережуваного) процесу від передбачуваного сценарію і в підсумку від очікуваного результату (мети)
4.	І.А. Бланк [4]	Ризик – ймовірність виникнення несприятливих наслідків у формі втрати доходу або капіталу в ситуації невизначеності умов здійснення його фінансово-господарської діяльності
5.	В.В. Вітлінський [5]	Ризик – це економічна категорія, що відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно існуючої невизначеності і конфліктності, властивих процесам встановлення мети, управління, ухвалення рішень, оцінювання, які ускладнені можливими погрозами і невикористаними можливостями
6.	М.В. Грачова [23]	Ризик – це можливість виникнення під час реалізації проекту несприятливих ситуацій і наслідків
7.	Л.І. Донець [7]	Ризик – діяльність, пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, у процесі якого є можливість якісно і кількісно оцінити ймовірність досягнення передбаченого результату, невдачі, відхилення від мети
8.	Д.Єндовицький [8]	Ризик – це ступінь невизначеності щодо майбутніх доходів і витрат
9.	А.О. Єпіфанов, Т.А. Васильєва, С.М. Козьменко [30]	Ризик – це економічна категорія, що відображає кількісно оцінену можливість невідповідності очікуванням економічних параметрів функціонування об'єкта, стан якого змінюється в результаті цілеспрямованої дії або бездіяльності зацікавлених суб'єктів економічних відносин, яка є наслідком об'єктивно існуючих умов невизначеності, конфліктності та суб'єктивізму сприйняття діючих ринкових факторів
10.	В.Н. Жованіков [9]	Ризик – це ймовірність того, що події, які очікувалися або непередбачені, можуть вплинути на здатність господарюючого суб'єкта продовжувати достатньо прибутковий бізнес
11.	А.Г. Загородній [10]	Ризик – усвідомлення можливості небезпеки виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, майна, грошей у зв'язку з випадковими змінами умов економічної діяльності, несприятливими обставинами

Продовження табл. 1

1	2	3
12.	А.Г. Івасенко [11]	Ризик – це ситуативна характеристика діяльності будь-якого суб'єкта ринкових відносин, що відображає невизначеність її результату і можливі несприятливі (або, навпаки, сприятливі) наслідки у разі неуспіху (або успіху)
13.	С.М. Ілляшенко [12]	Ризик – це можливість або загроза відхилення результатів конкретних рішень або дій від очікуваних
14.	Ю.Ю. Кінев [13]	Ризик – це наслідок дії або бездіяльності, в результаті якої існує реальна можливість отримання невизначених результатів різного характеру, що як позитивно, так і негативно впливають на фінансово-господарську діяльність підприємства
15.	Г.Клейнер [14]	Ризик – це небезпека здійснення непередбачуваних і небажаних для

		суб'єкта наслідків його діяльності
16.	В.Кривов [15]	Ризик – це можливість настання певної несприятливої події
17.	О.Є. Кузьмін [16]	Ризик – це ймовірність виникнення втрат, недоотримання прибутків, небажаного розвитку середовища функціонування, відхилення від установленної мети
18.	В.В. Лук'янова [17]	Ризик – об'єктивно-суб'єктивна категорія, пов'язана з подоланням невизначеності, випадковості, конфліктності в ситуації неминучого вибору, що відображає ступінь досягнення суб'єктом очікуваного результату
19.	Ю.С. Масленченков [18]	Ризик – дія, спрямована на привабливу мету, досягнення якої пов'язане з елементом небезпеки, загрозою втрати або неуспіху
20.	Н.І. Машина [19]	Ризик – імовірність втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоотримання доходів чи появи додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності
21.	Я.С. Мелкумов [20]	Ризик – ймовірність несприятливого результату фінансової операції
22.	Ф.Найт [21]	Ризик – це ймовірність виникнення втрат, збитків, недонадходжень планованих доходів, прибутку
23.	Б.А. Райзберг [22]	Ризик – небезпека виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, доходу або майна, грошових коштів у зв'язку з випадковою зміною умов економічної діяльності, несприятливими обставинами
24.	О.В. Романченко [25]	Ризик – це невизначеність, ймовірність настання непередбачених подій, що спричиняє можливість відхилення від поставленої мети, наявність альтернативних варіантів дії, необхідність їх оцінки і вибору
25.	І.Д. Сердюкова [26]	Ризик – це ймовірність (загроза) втрати підприємством частини своїх витрат у результаті здійснення виробничої або фінансової діяльності
26.	Е.В. Сєрьогін [27]	Ризик – це діяльність суб'єктів господарського життя, пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, в процесі якої є можливість оцінити ймовірність досягнення бажаного результату, невдачі, відхилення від мети, що містяться в обраних альтернативах
27.	А.Стрельцов [28]	Ризик – це можливість (ймовірність), по-перше, втрати підприємством частини своїх існуючих ресурсів, по-друге, втрати ресурсів, що залучаються, для реалізації певної мети і, по-третє, недоотримання доходів або поява додаткових витрат у результаті здійснення господарської діяльності
28.	Ю.Н. Тронін [29]	Ризик – це характеристика рішення, що приймається суб'єктом в ситуації, коли можливі альтернативи, що реалізуються в багатьох (більше одного) результатах, існує невизначеність щодо конкретного результату, і, принаймні, один з результатів – небезпечний

Закінчення табл. 1

1	2	3
29.	С.Філін [31]	Ризик – це ймовірність (загроза) втрати частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або появи додаткових витрат і (або) зворотне – можливість отримання значної вигоди (доходу) в результаті здійснення підприємницької діяльності в умовах невизначеності
30.	Н.З. Хаймурзіна [32]	Ризик – це економічна категорія, що виражається в ймовірнісному настанні за певних умов якої-небудь події, що є фактором зміни якісних характеристик системи
31.	Н.В. Хохлов [33]	Ризик – це подія або група споріднених випадкових подій, що завдають збитку об'єкта, який володіє даним ризиком

Систематизація даних щодо оцінки існуючих наукових підходів до визначення ризику наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Узагальнення позицій вчених щодо трактування поняття «ризик»

№ з/п	Визначення ризику	Автори
-------	-------------------	--------

1	Економічна категорія	В.В. Вітлінський, В.В. Лук'янова, Н.З. Хаймурзіна, А.О. Єпіфанов, Т.А. Васильєва, С.М. Козьменко
2	Ймовірність (можливість) несприятливих подій	С.М. Ілляшенко, О.Є. Кузьмін, Н.І. Машина, О.В. Романченко, С.Філін, А.Стрельцов, В.Кривов, В.Н. Жованіков, І.Д. Сердюкова, М.В. Грачова, Я.С. Мелкумов, І.А. Бланк, М.Н. Бахчєєва
3	Невизначеність, ступінь невизначеності	О.В. Романченко, Д.Єндовицький
4	Небезпека	Г.Клейнер, Б.А. Райзберг
5	Подія	І.Т. Балабанов, Н.В. Хохлов
6	Діяльність, пов'язана з невизначеністю; дія	А.П. Альгін, Ю.С. Масленченков, Є.В. Серьогін, Л.І. Донець
7	Характеристика діяльності суб'єкта ринкових відносин (або рішення, що ним приймається)	А.Г. Івасенко, Ю.М. Тронін
8	Наслідки дії (бездіяльності)	Ю.Ю. Кінев

Джерело: узагальнено за [1–5, 7–23, 25–33]

Проаналізуємо дані, що наведені в таблиці 2. Перша виділена група науковців стверджує, що ризик є економічною категорією. В.В. Лук'янова акцентує увагу на тому, що ризик є об'єктивно-суб'єктивною категорією [17], з чим ми повністю погоджуємось. Певна ризикована подія може виникнути під впливом об'єктивних факторів, наприклад, зміна політичної ситуації, погіршення ринкової кон'юнктури, зміна податкового законодавства, які складно передбачити і якими неможливо керувати, а також під впливом суб'єктивних факторів (помилкове управлінське рішення, непрофесійність керівника, застарілі методи планування, неякісний маркетинг тощо), керувати якими підприємство спроможне. Ми повністю погоджуємось, що «в міру зміщення акцентів у розумінні змісту та сутності ризику від об'єктивізації непевності до її суб'єктивного сприйняття зменшується можливість кількісного оцінювання ризику, що, в свою чергу, знижує практичну цінність прийнятих управлінських рішень» [30]. Як правило, об'єктивне існування ризику зумовлене імовірнісним характером багатьох природних, соціальних і технологічних процесів, багатоваріантністю матеріальних та ідеологічних стосунків, у які вступають суб'єкти соціального життя [24, с. 264].

Причому автор [24] виділяє об'єктивні (невизначеність майбутнього) та суб'єктивні (ухвалення рішень, можливість та величину втрат, толерантність до ризику, взаємозв'язок «ризик–прибуток») складові ризику, що дозволяє уточнити економічну природу цього поняття.

Найбільшою є друга виділена група науковців, які надають характеристику ризику як ймовірності або можливості несприятливих подій.

Причому вчені в цьому контексті показують наслідки виникнення ризику (втрата підприємством своїх витрат [26], відхилення результатів конкретних рішень або дій від очікуваних [12], виникнення втрат, недоотримання прибутків, небажаного розвитку середовища функціонування, відхилення від установленої мети [16], втрата підприємством частини своїх ресурсів, недооержання доходів чи появи додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності [19]).

В цій групі окремо слід виділити погляди О.В. Романченко [25], що ототожнює ризик із невизначеністю, імовірністю настання непередбачених подій, що спричиняє можливість відхилення від поставленої мети, наявність альтернативних варіантів дії, необхідність їх оцінки і вибору. Тобто, якщо більшість дослідників з цієї групи акцентує увагу на негативних наслідках виникнення ризику, то автор виділяє і можливості для ухвалення альтернативних рішень, що є позитивним наслідком ризику.

Третя виділена група науковців визначає ризик як невизначеність або її ступінь. Д.Єндовицький, зосереджуючи увагу на фінансових результатах діяльності підприємства, ототожнює ризик зі ступенем невизначеності щодо майбутніх доходів і витрат. Але поняття «ризик» пов'язувати лише з фінансовими результатами діяльності підприємства вважаємо неправильним.

Наприклад, ризикована подія може призвести і до втрати конкурентоздатних позицій підприємства на ринку факторів виробництва, на ринку споживачів, до банкрутства тощо. Автори [30] стверджують, що «невиправданим є трактування ризику як результату діяльності, оскільки він може існувати і за її відсутності, тобто не бути наслідком «активного відношення людини до навколишнього середовища, зміст якого – доцільність його змін і перетворень» [30].

Г.Клейнер, Б.Райзберг (представники четвертої виділеної групи) характеризують ризик як небезпеку. Зауважимо, що у даному трактуванні ризик представлений з негативним забарвленням, оскільки будь-яка небезпека призводить до втрат, збитків.

І.Т. Балабанов, Н.В. Хохлов (п'ята виділена група) визначають ризик як подію, що вважаємо більш

точним, оскільки подія може мати як позитивні наслідки, так і негативні. Але у тлумаченні Н.В. Хохлова ризик призводить виключно до негативних наслідків, що вважаємо неправильним.

Представники шостої виділеної групи (А.П. Альгін, Ю.С. Масленченков, Є.В. Сergyгін, Л.І. Донець) визначають ризик як діяльність, що пов'язана з невизначеністю. Таке тлумачення акцентує увагу дослідників на активній спрямованості діяльності підприємства, оскільки часто ризик є своєрідним «поштовхом» до переорієнтації стратегії підприємства, коригування фінансових планів та прогнозів, застосування методів стратегічного аналізу.

Визначаючи ризик як характеристику діяльності суб'єкта ринкових відносин (або рішення, що ним приймається) (сьома виділена група науковців), в центр наукового дослідження поставлено управлінське рішення, яке формується керівництвом підприємства: «ризик – це характеристика рішення, що приймається суб'єктом у ситуації, коли можливі альтернативи, що реалізуються в багатьох (більше одного) результатах, існує невизначеність щодо конкретного результату, і, принаймні, один з результатів – небезпечний» [29]. У наведеному визначенні автор поняття «ризик» ототожнює з його наслідками, оскільки оцінка ризику є основою для певних управлінських дій. Ми вважаємо, що ризик існує в тому разі, якщо є необхідність прийняти управлінське рішення, що може розглядатись як «суб'єктивна причина появи ризику» [24, с. 267].

До представників цієї групи належить і А.Івасенко, який пише, що «ризик – це ситуативна характеристика діяльності будь-якого суб'єкта ринкових відносин, що відображає невизначеність її результату і можливі несприятливі (або, навпаки, сприятливі) наслідки у разі неуспіху (або успіху)» [11]. Досить вдалим у наведеному трактуванні є усвідомлення і позитивних, і негативних наслідків появи ризику. Ми повністю погоджуємося із твердженнями О.Єпіфанова, Т.А. Васильєвої, С.М. Козьменка, що «науковий підхід, за якого ризик може мати позитивні наслідки, позбавляє вчених мотивації для подальшого розвитку методології мінімізації ризиків» [30]. Позитивні наслідки ризикованої події, що відбулась, автори називають «шансом» або «антиризиком». Але ми не можемо погодитись, що «ризик необхідно розглядати як ймовірність настання подій, що призводять до негативних наслідків» [30]. Позитивні наслідки ризику також підлягають ретельному вивченню, оскільки висока доходність господарських операцій, як правило, пов'язана з високим рівнем ризику.

Це означає, що в контексті ризику проведення наукових досліджень вимагають як негативні наслідки ризику (пов'язані з імовірністю одержання збитків та втрат), так і позитивні (пов'язані з оцінкою доходності фінансових та господарських операцій). Саме з наслідками дії (бездіяльності) суб'єкта господарювання ототожнює ризик представник восьмої виділеної групи Ю.Ю. Кінев.

Вважаємо, що різноспрямованість тлумачення ризику з позиції одержання негативних і позитивних результатів частково пов'язана з поділом ризику на «чистий» та «спекулятивний». Під чистим ризиком прийнято розуміти можливість одержання збитків або нульового результату; ймовірність несподіваних або незапланованих втрат без альтернативи можливого виграшу.

Під «спекулятивним» ризиком розуміють імовірність отримання як негативних, так і позитивних результатів; можливість не лише втратити, а й отримати певні вигоди за різних варіантів розвитку подій [6]. В умовах ринкової економіки більш актуальним буде дослідження ризику з позиції його спекулятивного виду, оскільки ринкова економіка передбачає багатоваріантність подій.

Визначаючи економічний зміст категорії «ризик», А.О. Єпіфанов, Т.А. Васильєва, С.М. Козьменко [30] ризик досліджують з позиції класичної та неокласичної шкіл. Згідно з уявленнями класиків, джерелом ризику є невпевненість у майбутньому, причому поняття «ризик» та «непевність» ототожнюються. Сутність ризику представники класичної школи визначають як імовірність отримання збитків від обраного рішення та стратегії діяльності. Згідно з позиціями неокласиків, джерелом ризику є небезпека, причому поняття «ризик» та «непевність» – відокремлені. Під ризиком в такому випадку розуміють імовірність відхилення від поставленої мети.

Таким чином, узагальнивши та критично оцінивши існуючі погляди на поняття «ризик», нами запропоновано таке визначення: ризик – це економічна категорія, характеристика діяльності підприємства, пов'язана з імовірністю виникнення непередбачуваних ситуацій, що можуть призвести до негативних та позитивних наслідків, оцінка якої вимагає розробки альтернативних варіантів управлінських рішень.

Уточнене визначення акцентує увагу на можливості (імовірності) настання сприятливих (несприятливих) подій, що потребують певних коригувальних дій управлінського апарату підприємства.

Наступним етапом дослідження ризику є уточнення його змісту. Визначимо обов'язкові ознаки категорії «ризик»:

1) поняття «ризик» завжди пов'язане з невизначеністю майбутнього (в контексті ризикології подія може або відбутись, або – ні).

Невизначеність майбутнього, що є причиною виникнення ризику, може проявлятися у:

а) динамічності зовнішнього середовища, що визначається впливом зовнішніх факторів на діяльність суб'єктів господарювання, наслідки яких складно прогнозувати;

б) недостатності інформаційного забезпечення для здійснення фінансового прогнозування діяльності підприємства;

в) неможливості врахування дій конкурентів.

2) подія, що відбувається, як правило, має певні наслідки для підприємства (як негативні, так і позитивні).

Ми притримуємось позиції, що наслідки ризику для підприємства – або одержання збитків, або підвищення доходності та результативності фінансових операцій.

3) настання певних наслідків зумовлює необхідність розробки низки альтернативних рішень для можливого усунення негативних наслідків ризикованої події.

Будь-яка господарська діяльність в умовах невизначеності вимагає розробки альтернативних варіантів фінансових планів, ідентифікації можливого ризику та формування дій щодо його усунення (або зменшення).

4) ризик – обов'язковий атрибут сучасного господарювання (його значення посилюється в умовах ринкових умов).

Оскільки метою діяльності суб'єктів господарювання в умовах ринкової економіки є одержання максимального прибутку, то це завжди супроводжується імовірністю виникнення ризику його недоодержання або втрати.

5) ризик підлягає оцінці та управлінню з боку підприємства.

Для успішної діяльності підприємства та інших суб'єктів господарювання в сучасному світі необхідно опанувати методи ідентифікації, оцінки та управління ризиком. Це сприятиме зниженню імовірності настання ризикованої події. Управління ризиком означає застосування дій, що скеровані на підтримання такого його рівня, що відповідає меті управління, поставленій на даний момент [24]. Формально можна навести два основні завдання управління ризиком:

1) підтримання ризику на рівні, не вищому за заданий;

2) мінімізація ризику за певних заданих умов [24].

До зазначених вище ознак науковці [30] додають:

1) об'єктивно-суб'єктивний характер;

2) більшість ситуацій, яким притаманний ризик, є важкопрогнозованими та контрольованими, тому усунути ризик повністю неможливо;

3) відсутність ризику гальмує розвиток кожної системи, оскільки знижує її ефективність та динамічність. Ми погоджуємось, що ризик у сучасному суспільстві необхідний як реальна можливість отримання максимальних фінансових результатів підприємством, зумовлена зваженою фінансовою політикою управління ризиками.

Висновки і перспективи подальших досліджень. При уточненні економічної природи ризику існує низка дискусійних питань щодо: визначення об'єктивної або суб'єктивної природи ризику; відповідності таких понять, як «ризик», «небезпека», «втрата», «імовірність втрати»; визначення негативних або позитивних наслідків ризику; ототожнення ризику із його наслідками або джерелом виникнення тощо. В результаті наукового дослідження було уточнене трактування ризику як економічної категорії, характеристики діяльності підприємства, пов'язаної з імовірністю виникнення непередбачуваних ситуацій, що можуть призвести до негативних та позитивних наслідків, оцінка якого вимагає розробки альтернативних варіантів управлінських рішень.

Виділено обов'язкові ознаки категорії «ризик»:

1) поняття «ризик» завжди пов'язане з невизначеністю майбутнього (в контексті ризикології подія може або відбутись, або – ні);

2) подія, що відбувається, як правило, має певні наслідки для підприємства (як негативні, так і позитивні);

3) настання певних наслідків зумовлює необхідність розробки низки альтернативних рішень для можливого усунення негативних наслідків ризикованої події;

4) ризик – обов'язковий атрибут сучасного господарювання (його значення посилюється в ринкових умовах);

5) ризик підлягає оцінці та управлінню з боку підприємства. Виділені та уточнені ознаки сприятимуть уточненню економічної природи ризику та категоріально-понятійного апарату ризикології.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з удосконаленням класифікації ризику та визначення місця кредитного ризику в систематизованій класифікації.

Список використаної літератури:

1. *Альгин А.П.* Риск и его роль в общественной жизни / *А.П. Альгин.* – М. : Дело, 1989. – 187 с.
2. *Балабанов И.Т.* Риск-менеджмент / *И.Т. Балабанов.* – М. : Финансы и статистика, 1996. – 192 с.

3. *Бахчеева М.Н.* Страхование имущества предприятия как элемент комплексной системы управления рисками / *М.Н. Бахчеева* // Управление финансовыми рисками. – 2005. – № 3. – С. 5–16.
4. *Бланк И.А.* Основы финансового менеджмента : в 2 т. / *И.А. Бланк.* – К. : Ника-Центр, 1999. – Т. 2. – 512 с.
5. *Вітлінський В.В.* Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / *В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко.* – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
6. *Гольдштейн Г.Я.* Экономический инструментарий принятия управленческих решений / *Г.Я. Гольдштейн, А.Н. Гуц.* – Таганрог : ТРТУ, 1999 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.aup.ru/books/M69>.
7. *Донець Л.І.* Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. посібник. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 312 с.
8. *Ендовицкий Д.* Систематизация методов анализа и оценка инвестиционного риска / *Д.Ендовицкий, С.Коменденко* // Инвестиции в России. – 2001. – № 3. – С. 39–46.
9. *Жоваников В.Н.* Риск-менеджмент в коммерческом банке в условиях переходной экономики / *В.Н. Жоваников* // Деньги и кредит. – № 5. – С. 60–65.
10. *Загородній А.Г.* Фінансово-економічний словник / *А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк.* – Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.
11. *Ивасенко А.Г.* Банковские риски / *А.Г. Ивасенко.* – М. : «Вузовская книга», 1998. – 104 с.
12. *Ілляшенко С.М.* Економічний ризик : навч. посібник / *С.М. Ілляшенко.* – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 220 с.
13. *Кинев Ю.Ю.* Оценка рисков финансово-хозяйственной деятельности предприятий на этапе принятия решения / *Ю.Ю. Кинев* // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 5. – С. 73–83.
14. *Клейнер Г.* Риски промышленных предприятий (как их уменьшить и компенсировать) / *Г.Клейнер* // Российский экономический журнал. – 1994. – № 5–6. – С. 85–92.
15. *Кривов В.* Проблема рисков при принятии управленческих решений / *В.Кривов* // Управление риском. – 2000. – № 4. – С. 15–17.
16. *Кузьмін О.Є.* Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навч. посібник / *О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник.* – Львів : Інтелект-Захід, 2003. – 352 с.
17. *Лук'янова В.В.* Економічний ризик : навч. посібник / *В.В. Лук'янова, Т.В. Головач.* – К. : Академвидав, 2007. – 462 с.
18. *Масленченков Ю.С.* Системное и ситуационное управление банковской деятельностью / *Ю.С. Масленченков, Ю.Н. Тронин* // Бизнес и банки. – 1998. – № 3. – С. 2–5.
19. *Машина Н.І.* Економічний ризик та методи його вимірювання : навч. посібник. – К. : Центр навч. л-ри, 2003. – 188 с.
20. *Мелкумов Я.С.* Экономическая оценка эффективности инвестиций / *Я.С. Мелкумов.* – М. : ИКЦ «ДИС», 1997. – 367 с.
21. *Найт Ф.* Риск, неопределенность и прибыль / *Ф.Найт* ; пер. с англ. – М. : Дело, 2003. – 360 с.
22. *Райзберг Б.А.* Современный экономический словарь / *Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева.* – 5-ое изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 494 с.
23. Риск-анализ инвестиционного проекта : учебник / под ред. *М.В. Грачевой.* – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 351 с.
24. *Рішняк І.В.* Системний аналіз категорій ризику та невизначеності / *І.В. Рішняк* [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9418/1/26.pdf>.
25. *Романченко О.В.* До питання теорії економічного ризику / *О.В. Романченко* // Фінанси України. – 1997. – № 7. – С. 113–117.
26. *Сердюкова И.Д.* Управление финансовыми рисками / *И.Д. Сердюкова* // Финансы. – 1995. – № 12. – С. 6–9.
27. *Серегин Е.В.* Предпринимательские риски / *Е.В. Серегин.* – М. : Финансовая академия, 1994. – 364 с.
28. *Стрельцов А.* Оценка риска при обновлении производственного аппарата / *А.Стрельцов, О.Цамутали* // Управление риском. – 2000. – № 2. – С. 12–14.
29. *Тронин Ю.Н.* Можно ли управлять рисками? / *Ю.Н. Тронин* // Банковские технологии. – 2000. – № 3. – С. 60–63.
30. Управління ризиками банків : монографія: у 2 т. / *А.О. Єніфанов, Т.А. Васильєва, С.М. Козьменко* та ін. ; за ред. *А.О. Єніфанова, Т.А. Васильєвої.* – Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 283 с.
31. *Филин С.* Неопределенность и риск. Место инновационного риска в классификации рисков / *С.Филин* // Управление риском. – № 4. – С. 25–30.

32. Хаймурзина Н.З. Подходы к определению понятия «риск» / Н.З. Хаймурзина // Экономические науки : ученые записки. – Ульяновск : Ульяновский гос. ун-т, 2003. – Ч. 1. – Вып. 7. – С. 76–79.
33. Хохлов Н.В. Управление риском : учеб. пособие / Н.В. Хохлов. – М. : Юнити-Дана, 2001. – 239 с.

ВИГОВСЬКИЙ Володимир Георгійович – асистент кафедри економіки підприємства Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– інформаційне забезпечення.

Тел.: (063)852–39–63.

E-mail: vygovskyy@mail.ru.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2015.